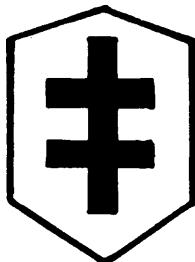

ВАЙ, НАРОДЗЕ, ЗА СВАЕ ПРАВЫ! – К. Каліноўскі

З А
В О Л Ю
Б А Ц Ъ-
К А Ў-
Щ Ч Ы Н Ы

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Вэтэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J - Quarterly magazine, published by Liaison Comm. of Byelcrussian War Veterans
Address: K S B V, 57 Riverdale Ave. Toronto, Ont. M4K 1C2

Год 5

Сінегань, 1978

№ 4(12)

ПОСТУП РУСЫФІКАЦЫІ

Зъмешчаныя здымкі ўзяты зь менскага часапісу "Беларусь", №9 за верасень 1978 г. Там-жа чытаем, што "празвінену першы званок новага, трэцягня ў рэспубліцы ўніверситету" ў Горадні.

Каждую новую назуковую інстытуцыю, ды асабліва ж вышэйшую, выпадала-б вітаць ды жадаць ёй поспехаў.

Але ці варта вітаць Горадзенскі ўніверситет? З таго скупога паведамлення ў часапісе "Беларусь" можна даведацца, што гэта з новая цаца.

Перадусім хараکтарызуе яе галоўная шыльда ў расейскай мове. У сваім русыфікатарскім паходзе маскоўскі акупант Беларусі так абнаглеў, што ўжо нат ня лічыць патрэбным скрывацца, беларускае мовы ня ўжывае навет для пралаганды.

У новай назуковай установе мае быць пяць факультэтаў: фізичны, гістарычны, філялётгічны, матэматычны й юрыдычны. А на гістарычным факультэце маюцца быць "тры спэцыяльнасці": зь гісторыі СССР, усеагульной гісторыі, гісторыі рэлігіі й назуковага атэізму".

Як бачым, у новым університетэце ў "сувэрэннай" БССР, канстытуцыя якое гарантую Беларусам розныя, у тым ліку й нацыянальныя права, не знайшлося месца для выкладання гісторыі

МИНИСТЕРСТВО ВЫШЕГО И СРЕДНЕГО
СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
БЕЛАРУССКОЙ ССР?

ГРОДНЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

● Першыя універсітэцкія студэнты.

Беларусі. Затое-ж, бязумоўна, побач "навуковага" марксізму" упрыпражку прыйдзе й "навуковы" атэізм. На тое, каб калечыць беларускую моладзь, сродкі знойдущца.

Зы "Беларусі" даведаемся, што "університет жыве бурлівым, поунакроўным жыццём. На простай мове гэта знача, што калі студэнты не ссыпяваюць песьняў барадатаму Марксу, дык, бяз сумлеву, захоплены надта-ж "навуковым атэізмам". "А кім праз пяць гадоў стануць...?" – пытаецца часапіс. Няцяжка дагадацца: ня толькі пасавецку асьвечанымі прафэсіяналістамі, але некаторыя навет апаратчыкамі бяздушнае антынароднае ўлады. Ці, як сказаў-бы ведамы Мялешка: не адна свая костка чужым мясам абрасьце...

Маскалі ведаюць, што робяць, асноўваючы яшчэ адзін бастыён русыфікацыі Беларусі. Для Беларусаў ня так страшны бальшавіцкі лад, як наступ русыфікацыі, што няўхільна вядзе да зынішчэння нашага вялікага й славнага народу.

Гэта новая қузыня расейшчыны паўстала на базе пэдінтытуту імя Янкі Купалы. Што сказаў-бы Вялікі Прарок на гэта? Лёгка ўяўіць:

Прыблуды з-над Нявы крывавай,
Калі-ж апомніцесь, калі?
Зашто стапталі маю славу,
Зашто на вісельню ўзвялі?

НАРОД ПАМЯТАЕ!

У двух апошніх нумарах нашага часапісу *Зъмешчаныя* былі ўспаміны наимецкага афіцэра Гасмюлера пра ягонае супрацоўніцтва з адзьёзеламі беларускай антыбалашавіцкай партызанкі "Чорны Кот" пад камандай ген. Вітушкі.

У "Гісторыі БССР", т.5, бач. 77-78, (гл. "Зважай" № 3(11), сказана, што "адміністрацыйныя ворганы на працягу 1945-47 г.г. ліквідавалі на тэрыторыі заходніх абласцей 814 антысавецкіх груп і ўзброенных банд".

Гасмюлер ацэньвае лік узельнікаў "Чорнага Ката" на 50 тысяч асобаў. Для параўнання, лік "барацьбітоў" у балтыцкіх краінах ...даходзіў да 20 тысяч".

Акупанты дойчі час не маглі справіца з нацыянальной антыбалашавіцкай партызанкай дый сяньня баяца пра "Чорнага Ката" згадваць. Пра гэта нахай съветчыць адна зъ "навыдуманых гісторый" А. Карпюка, адбітку якое эўмішчаем побач у арыгінале.

Наш супрацоўнік, што даслаў ту ю адбітку, піша: "Чорны кот" Карпюка даславае важнае пацьверджаньне факту існаваньня ѹдзейнасці іэткае організацыі з савецкага боку. У накідзе Карпюка не пададзена, у якім іэтце беларускім было кафэ "Чорны кот". Ды з таго, што Карпюк вучыўся ў Горадні ў пэдінстытуце, пасъля ў ім сам вучыў, ды быў (а можа ѹ ёсьць) супрацоўнікам "Гродненскае праўды" трэба думаць, што іэтца было ў Горадні".

Характэрна, што ў савецкай пропагандзе трасяяны, прысвяченай паціфікацыі нанава акупаванай Москвой Беларусі пасъля апошніх вайны, "Чорны Кот", як правіла, ня згадваецца.

Баяца акупанты памяці народнай і, відаць, ня маюць адваі пляваць прыгонікам у вочы.

УВАГА, ЧЫТАЧЫ!

Просім адгукніцца пра наш часапіс, пісаць што падабаецца, а што не, паведамляць пра мясоўка ўжыцьцё беларускіх вэтэранаў, надсылаць матар'ялы для нэкралёгаў са здымкамі.

Залеглым з аплатай чытаком часапіс спыняеца з гэтым нумарам. Нашых паважаных супрацоўнікаў, што прадаюць часапіс па беларускіх асяродках, просім, не адкладаючы, разьлічвацца.

К. С. Б. В.

Карпюк А.

К 26 Свежая рыба: Аповесці і апавяданні. Мн.: Маст. літ., 1978.— 368 с.

Кнігу складаюць дэве аповесці, апавяданні і вялікі цыкл навыдуманых гісторый. Аповесць «Свежая рыба» — пра сёнечышы дэсні наших людзей, сям'ю настаўніцы і вучонага, пра іх празу і клопаты.

Аповесць «На кваску щасці» напісана на матэрывае з жыцця Заходнай Беларусі і расказвае пра падзеі, сведкамі ўздельнікамі якіх быў сам аўтар.

У апавяданнях раскрываюцца лепшыя рысы нашага чалавека, вымейваеца мяшчанства і перажыткі мінулага ў свядомасці людзей.

70303—081
К М 302(05)—78 10—78

Бел 2

ЧОРНЫ КОТ

Ініцыятыўны дырэктар гарадскога парку ў былой аранжарэі зрабіў маладзёжнае кафэ. Звычайнае шкло ў каркасе замяніў каляровым. У фае мастакі пастаўлі з фанеры чорнага ката з вусамі, з прыязна задраным хвастом, з зялёнымі пражэктарамі вачэй — хітра га і смешнага. Кожнаму, хто ўваходзіў, ён як бы казаў: давай, давай, братка, смялей, мы цябе даўно тут чакаем!..

Адным словам, атрымалася арыгінальна. Моладзь хлынула ў кафэ на танцы. І хоць назва яго афіцыйная была іншая, сваё новае прыстанішча юнакі і дзяўчата назвалі «Чорны кот».

Камусыці кафэ не спадабалася, і паступіла скарга ў гарком камсамола. У кафэ завітала ална камісія, другая, але нічога не магла сказаць. Наадварот, камсамольцы яшчэ і пахвалілі:

— Мадэрн, па-сучаснаму!

Тады ў былой аранжарэі з'явіўся самы галоўны пенсіянер. Ен удумліва курыў і доўга глядзеў то на рознакаляровае шкло, то на фанернае стварэнне, то на дырэктара. Затым рэзка кінуў папяросу на падлогу растаптаў яе абцасам і сказаў:

— Гм — чорны кот! А вы ведаецце, што калісьці была такая банда?!

Дырэктар наіўна здзівіўся:

— Ага, кажуць, была. Ну і што? Якое гэта мае дачыненне да нашага кафэ?

— Як гэта — «што»?! Спачатку ў маладога чалавека гэтае самае кафэ «Чорны кот». Затым — чорныя думкі. А потым і — чорныя ўчынкі! Вось так у нас і з'яўляюцца бандыты! Годзе, каб не было бандытаў заўтра, кафэ трэба закрыць сёня!

— Тава-арыш пенсіянер! — узмаліўся дырэктар.— Навошта такі максімалізм? Гэтак жа сама я мог бы сказаць і пра вас: вось вы зараз тут у мяне кінулі на падлогу недакурак, заўтра можаце кінуць сваю жонку, паслязаўтра...

— Ты яшчэ замалады мяне вучыць! — затупаў стары чалавек нагамі ды ад злосці зрабіўся аж бурачковы.

І з той пары не стала кафэ «Чорны кот».

ЗВАЖАЙ

3

ЧАМУ САВЕЦКІ САЮЗ

РАЗБУДОЎВАЕ СВАЮ ВАЕННУЮ МАШЫНУ

Прэстыжовы амэрыканскі часапіс "Ю Эс Нюс энд Уэрлд Рэпарт" за 30-га каstryчніка сёлета падае ацэнку савецкай ваенай магутнасьці:

1. Амэрыканскія аналісты згодны, што разбудова савецкае ваеннае машины даўно перасягнула запатра-баваныні абароны краіны. Ніводзін народ ніколі не стварыў такой ваенай магутнасьці з такой хуткасцю ў мірны час, за выняткам Гітлеравай Нямеччыны ў 30-х гадох.

2. Савецкі Саюз выдае 13% свае нацыянальнае пра-дукцыі на ўзбраеніне, а ЗША – адно 5,2%. Савецкі Саюз павялічваў выдаткі на зброю на 4-5% кожны год, а ЗША свае зьмяншала.

3. Дзяякуючы гэтым аграмадным выдаткам, Савецкі Саюз перасягнуў у два разы стратэгічныя ядзерныя сілы ЗША падчас апошняга дзесяцігодзьдзя. Масква цяпер перавышае Амэрыку колькасцю ракетаў, ракет-ных установак і іх абіймы, што даюць ракетам большую сілу.

4. Згоды ацэны Пэнтагону, каля 1983-га году, са-вецкія ракетныя ядзерныя сілы, удасканаліўшы сваю акуратнасьць, змогуць зьнішчыць амэрыканскія назем-ныя ракеты за адным ударам.

5. Савецкія ваенныя людзкія сілы цяпер перавыша-юць амэрыканскія ў два разы. Масква трymае цяпер пад зброяй 4,4 міліёна людзей, а Амэрыка 2,1 міліёнаў.

6. Савецкі Саюз мае пяць разоў больш танкаў, зна-чыща 50 тысяч, а Амэрыка – 10,5 тысяч.

7. Савецкі Саюз мае ўжо большую чымся Амэрыка колькасць ваеных марскіх суднаў, г.зн. Масква мае 243, а Амэрыка 172 марскіх адзінак розных тыпаў. Брытанскі часапіс "Экономіст" падае, што Савецкі Саюз канчае будаваць дзіве авіяматкі тыпу "Кіеў" і будзе яшчэ шэсць авіяматак іншага пляну. Марскія сілы даюць Маскве магчымасць ужываць сваю ваен-ную машину далей ад сваіх межаў. Гэтак яна ўжыла свае сілы ў Анголіі Этыёпі, перавёзшы вялікую коль-касць кубінскіх жаўнераў і зброе.

Амэрыканскі часапіс далей дае інтэрвю ген. Д. Джон-су, старшыню Злучаных Шэфаў Штабу. На пытаньне: "Чаму, на Вашу думку, Расейцы працаўжаюць шырокага маштабу разбудову мілітарных сілаў падчас так званага дэтану?", амэрыканскі генэрал адказаў: "Цяжка сказаць. Нешта ў гэней разбудове выглядае навет нерацыянальным. Возьмем для прыкладу савец-кую систэму цывільнае абароны: навошта яны выда-юць на яе адзін міліярд даляраў у год? Чаму прыбліз-на 70 тысяч людзей, пад камандай генэрала з чатырмя зоркамі, займаецца гэтай праграмай? Чаму яны гэта робяць, калі некаторыя мяркуюць, што яны чи змогуць асягнуць тут ніякае вартаснае мэты?"

Мяне турбуе, што мы, здаецца, адлюстроўваем уяву. Мы дасьледуем праблему, ужываючы сваю мерку, наша палаажэньне й нашыя вартасці. Гэткім чынам робім нейкі выснаву дый мяркуем, што й Саветы даходзяць

да такога самага выснаву. Гэта небясьпечна. Сазеты могуць бачыць съвет зусім накш чым мы.

Прыкладна, на стратэгічным полі мы ў ЗША ўважаем, што ядзерная вайна ў асноўным навет думкай недапуш-чальная. Савецкая-ж дактрына гаворыць пра тое, што такая вайна зусім дапушчальная."

Гэтулькі сказаў галоўны амэрыканскі генэрал. Ня трэба забывацца, што на становішчы старшыні Злучаных Шэфаў Штабу, ён павінен гаварыць надта дыпляматычна й асьцярожна, каб не ўквяліць сваіх цывільных гаспадароў. Здаецца, што ген. Д.Джонс дакладна мог бы адказаць на ўсе вышэйпастаўленыя ім пытанні.

Ці-ж, запрауды, вялікая ў тым хітрасць, што баль-шавікі бесцперапынна куюць зброю, марнуючы народ-нае добро? Ды не. Ведама, што цэлы съвет хочуць паняволіць, але не абавязкава пры помачы вайны. Бо якая каму карысьць з аатмнага пашылішча? Маючы магутную зброю, можна праціўніка запалохаць, шантажаваць ды, пры помачы нутраной дэмаралізацыі дэма-кратычных краінаў, узяць іх бяз бою.

ВЫПРАБАВАНЬНЕ ЛЕЙЗАРА

Сёлета вясной Дэпартамант Абароны ЗША паведаміў, што адбылося паспяховае выпрабаваньне лейзара, які зьнішчыў падчас палёту хуткую спрацьтанкавую ракету. Пра гэта пісаў часапіс "Авіэйшан Уік энд Спэйс Тэкнолоджы".

Наведама, ці Пэнтагон мае прыступіць да будовы абароннае систэмы лейзараў высокое энэргіі перад 1982 годам. Для досьледаў і ўдасканалення гэтае зброі на наступны год запатрабавана ад ураду 184 міліёны даляраў.

Як эфектыўны ёсьць лейзары? Цяпер хімічныя лейзары дзелянца на два роды: паставянае хвалі й пульсавыя. Лейзары высокое энэргіі паставянае хвалі маюць засяг зьнішчэння да двух кіляметраў, пульсавыя-ж сягаюць далей. Апошняя маюць большую канцэнтрацыю сілы для зьнішчэння слабога месца аб'екту.

Рэчнік амэрыканскага Дэпартаманту Абароны ась-ветчыў, пасля выпрабавання, што "яно паказала, што мы разумеем як абаронная систэма лейзараў дзейнічае ў шматлікія элемэнты складаных проблемаў ейнага ўжытку. У гэта ўваходзіць здольнасць стварэння слупа высокое энэргіі, здольнасць накіраванія яго на слабы пункт мэты дый веданье, колькі энэргіі патрэбна для яе зьнішчэння".

Некаторыя Амэрыканцы мяркуюць, што Савецкі Саюз мог зрабіць большы прагрэс у вынаходзтве лей-зараў высокое энэргіі, чымся Злучаныя Штаты. Згодна Дэпартаманта Абароны, СССР выдае больш сродкаў на праграму стварэння лейзараў высокое энэргіі.

Гэткім чынам, як з гэтага бачым, зусім новая зброя, якую некаторыя часамі называюць максымальнай, ужо не ў пялёнках, а прайшла першае выпрабаваньне.

З В А Ж А Й

ПАРТЫЗАНСКІ МАРШ

Слова невядомага аўтара

Старадаўняя мэлёдыв

Гарм. В. Качанскага

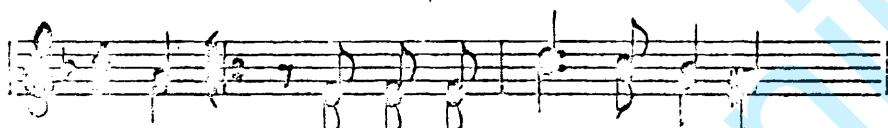
Павольна, маршам

I. Съля-за-мі край у-весь съця-

ка- е, пры-гон-зноў ве-ла-русь цяр-

піць руч-ча-мі кроў бра-тоў сплы-

ва- е, чу-жын-цы хо -чуць нас зду-шицы,

зду-шицы. I -дзём у дзень, ідзём на-

ча- мі, сы-ны мы пуш- чаў і ля-соў. I-

дзём ^{бу}н-ар-ны- мі шля-ха-мі зньіш-ча-ем,

го-нім па-ла- чоў.

Узята із "Зборніка песень яў беларускага жаўнерца"
Выд. Згуртаваныя Беларуска-Амерыканскіх Вэтэ-
ранаў, Сайт Рыбер, Н.Дж. 1975

Сълязамі край увесь съцякае,
Прыгон зноў Беларусь цярпіць,
Руччамі кроў братоў сплывае,
Чужынцы хочуць нас здушыць.

Ідзём у дзень, ідзём начамі,
Сыны мы пушчаў і лясоў.
Ідзём бунтарнымі шляхамі,
Знішчаем, гонім палачоў.

Ня плач, сястра, ня плач, матуля!
У бой адважны сын пайшоў.
Здабудзем волю штыком, куляй,
Заплацім катам з барышом.

Ідзём у дзень...

Хай гром грыміць, маланка звязе,
Не загубіць Беларусоў.
Уж зару дзень запаляе,
Мы выйдзем хутка із лясоў.

Ідзём у дзень...

Паможа Бог, бо праўда з намі,
Ня будзе вораг панаваць.
Адважна ў бой, а над трунамі'
Край родны будзе расьцьвітаць.

Ідзём у дзень...

ЗВАЖАЙ

5

Г А Р А В А Т К А

Кніга 3-я

В А С Ч А К А Е З Я М Л Я

Ізмішчаем яшэ часьць, з разъездлу 17-га, кнігі 3-й
"Віс чакае зямля", з Акулавай "Гараваткі".

Рэд.

Гучна-гарластасе "Москаў капут!" хрыпам захрасла ў віщыці васеньняе золі й сінегных віхураў ды паслья залохла ў гуле гарматаў першай вялікай бітвы, като-рая нарадзіла "Даёш Бярлін!" Вестка пра вялікую апа-разу "Дранг нах Остэн" маланкай абляцела захутаныя ў глыбокія сінягі палі й гумны, закаваныя ў лёд воды ды перабралася на заходні бэк фронту. Зусім абыякавы да лёсу чужой і непераможнай дагэтуль арміі селянін ківаў са зьдзіўленыя галаўой, недавер на твары.

— Дзе-ж, такая сіла, Божа мой! А глядзі во!

Наўздангон нечаканай вестцы перапаўзлі на гэты бок агнявое лініі й дэталі вялікае бітвы. Выявілася, што шчодрыя дый ці не найбольшыя заслугі ў tym дужаныні прыпісваліся гэтта ведамаму яшчэ з напалеонаўскіх часоў генэралу Марозу. Гэта ён, казалі, а ня хто іншы спараліжаваў ваенну машыну, гэтак дбайна сплянаваную й выпрадукаваную там, дзе некалі былі змайстравалі вялікую Бэрту.

Зусім накш выглядаў паядынак асілкаў паводля галасу з того боку, што з захапленынем і барабаншчынай агавядалі пра яго па радыё. Тлумачэнне гэнае, ведама, нарадзілася калі не на самым "гэроіскім" версе дык непадалёк яго. Генэрала Мароза, як на дзіве, зусім ня згадвалі, быццам ён у гэней мясасечы ніякага ўздузу ня браў, затое перамога, як мага пераўялічана, прыпісвалася заслугам "добліснай" Чырвонай Арміі дый перадусім ніколі ані на каліва непамыльна-му й "геніяльному айцу народаў", таму самаму, катомы на працягу апошніх пару гадоў вялікі хаўрус із "саюзнай Вялікай Гірманіяй" дзяржаў і народнае дабро дзені і нач туды пхаў. Такую інтэрпрэтацыю, з прычыні натуры свае, генэрал Мароз нікія ня мог запярэчыць, але гэта зусім не азначала, што маўчаныне ягонае знакам згоды было.

Недатарнаванай да зімы зброяй не наваюеш, але й ажалелыя ўжывальнікі яе мелі-б мець цёплыя плечы й непамарожаныя канцавіны. Таму пільны зрок німецкіх баеных верхаводаў спыніўся на мясцовых жыхарах і спасцярог на сялянскіх плячох кажухі. Уміг нара-дзіўся кліч: кажухі на ратунак! А мясцовыя, як рэха гэнаму клічу: кажухамі адбоў генэралу Марозу!

Апрануўшыся ў адпаведную канцылярную хвому, загад разроўся ѹ расплыўся па занятай зямлі. Ніякае ўнагароды за кажухі новы гаспадар ня суліў. Вынікам таго новыя й найлепшыя кажухі з рекорднай хуткасцю зьнікалі ѿ зусім тайніх і бяспечных месцах, быццам-бы да часу, пакуль распагодзіцца. Народ пера-апрануўся ѿ латанае, абоношанае-абшмулянае стар'ё.

Нашто ўжо кемлівы й выпрабаваны жыцьцём селя-

нін, але гэтта, казалі людзі, крыху падшванкаваў, бо ўсё-ж чужынцу скубануць даўся. А на пашверджаньне гэтага ѿ Літоўцах агавядалі, што быццам ня хто іншы, а сама дападлівая пахатуха Аўдоля Кмітава бачыла як "на хront" кажухі вязылі. Ляцеў, бачыце, пузаты німецкі транспартны самалёт якраз у той час, як Аўдоля не за чапялю трымалася, а выбегла паглядзець чаго доктараў Мурзік так упрысядкі брэша. І трэба-ж...

— Павер-жа, міная ягодка мая, гэта-ж ляціць, каб яго пранцы, гэты іраплан гэтак саўсім нізка. Дык віджу, матляеца так, высунуўшыся праз вакно, даў-гое рукаво кажуха. Дальбог, ягодка мая міленьская, каб я з гэтага месца ні зышла, як ні кажу праўды. Гэта-ж Неміц, знаіш, мусіць на хront тыя кажухі павёз, каб яго гаручка!

Разумнікі кілі, што акупанту ўдалося надта мала, дый то старых і палатаных кажухоў у сялян выманта-жыць і што стар'ё гэнае ня надта пасобіць зь лютым генэралам Марозам змагацца.

Дуня Й Янук ужо добра пратоптанай у сінезе лясной сцежкай са школы дамоў ішлі. На заходнім гарызоніце вынырнула з-за хмараў сонца, уміг ператварыла сінег і вакольную пушчу ѿ яркую ірдзістую бель. Мароз прыемна пад падэшвамі скрылеў. Сыцюжа праймала Янку прац палатаную парудзелую тужурку-абносак. Адно прыемным цяплом трымалася на галаве палінья-ля вушанка. Як разумна зрабіў, — думаў юнак, — што болей анучаў на ногі ѿ дзіравыя боты накруціў. Забясьпечаная некалі камбедакам Дуня Макатуншка вызірала зачырвоненым марозам носікам з баслыка цёпла-га, суконнага сіняга пальта. На нагах у яе былі валёнкі.

Сыцюжа замінала думаць. Але перад Януком усё яшчэ стаяў, зраўнаважана-аўтарытэтным голасам тлумачыў настаўнік Сабалеўскі: — Для Палякаў Люблінская вунія троумфам завяршила дзясяткі гадоў натужанай працы іхнага клеру, магнатаў і шляхты. Наш народ паслья агледзеўся, што для яго тая самая вунія, прымусам яму накінутая, дамавінай сталася. Яна навосьцеж адчыніла Палякам дзьеўверы для паляні-зацыі нашай бацькаўшчыны. Па ўсей зямлі нашай пас-тупова але няўхільна пачалі гаснуць агні беларускай культуры, самастойнасці, нацыянальнага жыцьця, якое тады было...

“Дамавіна, дамавіна”, — слова трывала, паўтаралася, большай сыцюжай чым вакольная зіма пагражала.

Адчыняліся вочы, перад якімі вырастала трагічная панарама ўпадку вялікага народу. Захадняе хіjakі ста-ранна й рупліва плянавалі ѹ капалі магілу, рыхтавалі дамавіну. Дый ці толькі заходнія Сабалеўскі-ж цяпер адно да Люблінскага вуніі дабраўся. А там далей з усходу дзяржыморда абароняная ўмацаваныя Вялікага Княства праломіць. Пад нагайкай “чужака-дзікуна”

трываць будзе нязносны прыгон і павядуць на съмерць іайлепшых сыноў і дачок беларускіх далёкія этапы.

— А чаго ты, Янучок так задумаўся?

Блізкі голас Дуні, тут-жа праз вушанку, заўсёды прыемны й мілы, вярнуў юнака да рэальнасці. Дзяўчына ўзяла яго пад руку, прыхілілася, а васількі-вачаніты із тэй ведамай і скрыванай іскрынкай гарэзьлі-васці сквална шукалі на Януковым твары прычыны задуманаасці.

— Ды нічога, — буркнуў адчэпнага Янук.

— Ну скажы, скажы! Пра што думаў? — налягала дзяўчына.

Наблізіліся ейныя вусны, тыя самыя, што некалі ў ханюшыне адурманілі. Але цяпер яны ня прынаджвалі, а загадвалі.

— Думаў аб Люблінскай вуні, — адказаў неахвотна Янук. — А яшчо думаў пра дамавіну...

— Ха-ха-ха! — разрагаталася дзяўчо. — А я думала, што ён... А чаму пра дамавіну?

— Ну знаеш, як Сабалеўскі казаў. Ты-ж на лекцыі была, мусіць, слухала.

— Янучок, Янучок, я-ж табе казала, што як будзеш многа надта думаць дык скора састарэашся.

Голас лёгкі, жартаўлівы, тварык ясны, марозікам зачырвонены-прыкрашаны. Гэта ня тое, што іншым разам надзымутасць ці ў вачаніях-васількох колкасць. І здаецца знаеш яе ўсю, нас克роў, але вось адкрываеш новае ў наступным павароце.

— Ты, Янучок, ня чуў колька дзіравы шляхціц кажухоў сабраў?

Ад дамавіны да кажухоў. Зручны скок. Шляперашняе, калі навет і ня грэе, дык усё-ж цела бліжэй ад тэй халоднай даўнай, з выразным акцэнтам Сабалеўскага, дамавіны.

Роўным скрыпам гаманіў пад нагамі мароз, брылянтымі звязлі на галінах сняжынкі і ablіваючи твар щёплым дыханьнем, штурхала ў плячу Дуня.

— Ні знаю. Відзіў, як зьнейкім Немцам на разваднях жабраваў. Да нас заходзіліся, але зь фігай бацька адправіў. А навошта мне ведаць?

— Я ўчорака да ўёткі Вульяна забеглася, маці мяне па нешта паслала. Казала Вульяна, што ім адзін кажух дала. Дый знаеш чаму? Прывёз дзіравы шляхціц паштоўку ад ейных сыноў-галубкоў, которая, мусіць, праз Чырвоны Крыж прыйшла.

— Што ты кажаш? Дзяцюкі жывыя?

— Ага, жывыя. Дый разам яны, у адным абозе сі-дзяць. Дык Вульяна так узрадавалася, — жарты гэта, яна-ж вочы сабе за гэтыя гады выплакала, — што таго Немца й дзіравага шляхціца чаго з радасці не расцалавала. Таму, мусіць, лёгка было ад яе кажух выманіць.

— Няўжо-ж...

— Кажух гэны, казала, падношаны, Паўлюкоў. Наце вам, кажух майго сына-галубка, кажа, ніхай вам Бог за такую вестачку здаровейка ні пашкадуць...

— А ты паштоўку ту ю чытала?

З КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

ТКАЧОЎ М. А., "Замкі Беларусі (13-18 ст. ст.)", Рэд. Ф. В. Барысевіч, Менск, Выд. "Полымя" 83 б. зъ ілюстрацыямі.

ТКАЧОЎ М. А., "Абаронныя збудаваньні эпохі эпохі Беларусі 13-18 ст. ст.", Рэд. П. А. Панаропт, Менск, Выд. "Наука і Тэхніка", 1978, 144 б. зъ іл. (АН БССР. Ін-т гісторыі).

"Стараежытная архітэктура з'яўляеца наед'емнай часткай нацыянальнай беларускай культуры. Асаблівае месца ў ёй займаюць помнікі ваеннага дойлідзтва — стараадаўнія замкі і ўмащаваныя гарадоў. З поўным правам іх можна лічыць актыўнымі ўдзельнікамі многіх бітваў беларускага народу з ворагамі, непасрэднымі съветкамі нялёгkіх перамогаў. Гэта ня толькі помнікі патрыятызму, гераічнай барацьбы й калясальнай працы, укладзенай у справу абароны кроўных інтэрэсаў роднай зямлі. Адначасова гэта і яркае съветчынне высокай культуры нашых продкаў, стварыўшых замрэйдныя архітектурныя шэдэўры... Сыцены заемшчых замкаў, пасечаныя войнамі й часам, сталі старонкамі летапісу сівых вякоў, па берагі перапоўненых гераічнай барацьбой беларускага народу за сваё шчасльце й незалежнасць. За многія стагодзьдзі сваей гісторыі Беларусы спазнілі нямала. Лёс іх зямлі вырашаўся ня толькі ў Грунвальдзкай бітве з Крыжакамі ў 1410 годзе, або з Татарамі пад Клецкам у 1506 годзе... Магутныя сыцены замкаў ня раз чулі сыгналы-поклічы ваенных трубаў, сівіст стрэлаў і грукат гарматаў. Сярод мора вайны, якое раз-пораз затапляла краіну, замкі ўзвышаліся няпрыступнымі астрарамі, дзе зьбіраліся сілы змаганьня й каваліся булчыя перамогі..."

— А як-же. Зьверху нейкі "сталяг" і нумар напісаны. Гэта казала Вульяна, што гэта ў катормя або зе яны сідзяць, ейныя сыны-галубкі. А тады якіх можа пятнадццаць словаў усяго, бо мусіць болей ні даюць пісць. "Дарагая мама, мы твае сыны Антон і Паўлюк цяпер у лягеры палонных. Добра маемся, здаровыя, наетыя. Ні бядуй, вернемся". Дый падпісаліся. От і ўсё:

— І напісаны так, "добра маемся"?

— Так. Я трох разы прачытала, а цётка Вульяна дык яна ўжо напамяць тыя словаў знаіць.

— Можа так добра маюцца, як гэтыя ў Бярэзьвечы?

— Што ты, ні дай Божа. Кажу, што чытала. Ды гэтыя-ж бальшавіцкія, ім ніхто ні памагаіць, дык толька Неміц голадам морыць ды страляіць. А нашых дзяцю-коў Палякі мабілізавалі. Казаў Вульяне дзіравы шляхціц, што польскія палонныя, которая ў нямецкіх абозах, дык з-за граніцы, значыцца з Англіі, пасылкі праз Чырвоны Крыж дастаюць. А там у іх і ежа, і папяросы, і брытвы, дый навет шакалад... От як.

— Дзякую Богу за гэта. Кажаш, пішуць, што вернуцца?

— Ага, сама чытала.

З В А Ж А Й

7

Гэткімі прыгожымі словамі адкрывае аўтар згаданая вышэй працы, прысьвеченая замкам і іншым абаронным збудаваньням і ўмацаваньням заходніх земляў Беларусі 13-18 стагодзьдзяў, гэта значыць пэрыяду Вялікага Княства Літоўскага. Як ведама, першай працай, якая абагульніла ўсе весткі з ваеннага дойлідзтва заходній Беларусі 13-18 стагодзьдзяў, была праца Міколы Шчакаціхіна "Нарысы зь гісторыі беларускага мастацтва", т. I, выдадзеная 50 гадоў таму, у 1928 годзе, праца, якая і вызначыла галоўныя напрамкі яго раззвіцця. Далейшае вывучэнне сярэднявяковых абаронных збудаваньняў пачалося толькі пасля 2-й Сусветнай вайны, калі помнікі беларускага заэннага дойлідзтва сталі беспасрэднымі і галоўнымі аб'ектамі дасьледваньня архітэктара А. Міяніна, які прысьвяціў ім шраг артыкулаў і працаў, а таксама іншых мастацтваведаў, архэолёгаў і гісторыкаў, якія зрабілі вялікі ўклад у справу вывучэння розных аспектаў помнікаў заэннага дойлідзтва й абароны гарадоў Беларусі.

Першая праца Міхася Ткачова адрасуецца шырокаму колу краязнаўцаў, настаўнікам, вучням, студэнтам, асобам, што адказваюць за ахову помнікаў, а таксама ўсім, каго хвалюе ў цікавіць мінулае Беларусі. Кніга "Абаронныя збудаваньні..." разылічана больш на навуковых супрацоўнікаў, гісторыкаў, архэолёгаў, выкладчыкаў школаў і таксама ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі. Кніга "Замкі Беларусі..." складаецца з чатырох разьдзелаў: 1. "Вежы-данжоны на Беларусі" (Камянецкая вежа); 2. "Замкі агульнадзяржаўнага прызначэння" (Наваградзкі, Горадзенскі, Лідзкі і за-

мак у Крэве); 3. "Прыватнаўласьніцкія замкі 15-18 стагодзьдзяў" (Мірскі замак, замкі ў Любчы, Геранёнах, Быхаве, замкі з бастыённымі ўмацаваньнямі – Заслаўскі, Нясьвіскі, Гальшанскі, замак у Смалянах і ў Гайцюнішках) і 4. "Умацаваныя храмы" (Полацкая Сафія, Супрасльская Даравешчанская царква, Сынкавішкі храм, Маламажэйкаўская царква, Камайскі касцёл і Кальвінскія зборы). Апрача гэтага аўтар падае "Сыпіс помнікаў заэннага дойлідзтва Беларусі 9-18 ст." (у Сыпісе фігуруе 105 помнікаў), кароткі "Тлумачальны Слоўнік" і "Бібліяграфію" (34 пазыцыі). У другой кнізе аўтар на багатым фактычным матар'яле, выкарыстоўваючы шырокі архіўныя й пісьмовыя крыніцы, паказвае вытокі беларускага заэннага дойлідзтва, характарызуе асноўныя этапы яго раззвіцця, сувязі і ўзаемаўплывы з дойлідзтвамі блізкіх і далёкіх суседзяў. Расказвае пра раззвіццё заэннага дойлідзтва заходніх земляў Беларусі ў 13 – першай палове 14 ст. (вежы-данжоны і замкі-кастэлі), пра замкі агульнадзяржаўнага прызначэння другіх паловы 14-га – 17 ст. (Наваградзкі й Горадзенскі), гаворыць пра прыватнаўласьніцкія замкі канца 15-га – 18 ст. і пра абаронныя збудаваньні гарадоў (інкастэляваныя храмы, абаронныя касцёлы й рэфармацкія зборы). Значную ўвагу Ткачоў удзяляе замкам Горадзенскаму, Наваградзкаму, Лідзкаму, Крэўскому і іншым, дзе аўтар рабіў архэалёгічныя раскопкі, а таксама прыстасаваным за абароны Маламажэйкаўскай і Сынковіцкай цэрквам, Камайскаму касцёлу і іншым помнікам гэтага раёну.

(Заканчэнне на бач. 8-й)

"Мірскі замак вызначаны як база для стварэння мастацкай прафесійна-тэхнічнай школы, у якой аднака-сова будзе вучыцца 720 чалавек."

"Голос Радзімы", 9.11.78 г.

Як бачым, аўтар ахапіў у сваіх працах вялікую колькасць старожытных ваенна-абаронных помнікаў Беларусі, створаных, як ён кажа, "руплівай, мазольнай працай нашага народу", якія ня толькі адлюстроўваюць ягонае гісторычнае мінулае, патрыятызм і гераічнае змаганье ў абарону роднае зямлі але, якія, адначасова зьяўляюцца яскравым съветчаньнем таленту й высокай культуры Беларусаў далёкага мінулага. Шкада толькі, што ён ня ўключыў такіх выдатных помнікаў беларускага ваенна-дойлідства пэрыяду Вялікага Княства Літоўскага, як Верхні й Ніжні замкі ў Вільні, замак у Троках, Віленскія цытадэльныя муры й іншыя, якія сяньня знаходзяцца на тэрыторый далучанай да Лятувіскай ССР, але належача да абаронных збудаванняў заходніх земляў Беларусі. Віна тут, бяспрэчна, на аўтара, бо паводле гісторычнай схемы, выпрацаванай у Маскве, і якой мусяць прытрымоўвацца беларускія вучоныя, Вільня й Віленшчына ў ніякае вывучэнне Беларусі ня ўключаюцца. Затое пазваляеца Лятувісам разглядзець замкі Беларусі, такія як Лідзкі, Крэўскі, Наваградзкі й інш., нібыта, "у якасці аналагіяў з літоўскімі помнікамі".

Другім недахопам, калі так можна сказаць, працаў Міхася Ткачова ёсьць тое, што яны выдадзеныя малым тыражом, асабліва кніга "Замкі Беларусі", тыраж якой адно 1 050 экзэмпляраў. Калі ўзяць пад увагу той факт, што, як цвердзіць "Беларуская Савецкая Энцыклапедыя" (гл. т. 12, бач. 390) "У БССР больш за 20,3 тыс. бібліятэкаў усіх систэмаў і ведамстваў" і што ў Беларускай ССР больш за тысяччу гісторыкаў, дык лічба гэта проста зьдзеклівая, асабліва цяпер, калі Рэспубліка зьбіраеца шумна адзначаць 60-годзідзе свайго існаваньня. Але й тут ня віна аўтара. Гэта бо рэзультат русыфікацыйнай палітыкі, праводжанай кампартыяй у "сувэрэннай" савецкай рэспубліцы. Мы павінны быць удзячныя Міхасю Ткачову ня толькі за тое, што ён гэтыя працы напісаў і выдаў а і за тое, што ён іх выдаў у роднай мове, зъява даволі ўжо рэдкая ў гэтай галіне беларускае навукі, дзе ўсё часцей ідзе пераключэнне на мову расейскую.

Гэтыя кароткі агляд працаў Ткачова мы пачалі цытатамі з ягонага ўступу да іх. Хацелася-б і закончыць яго словамі ўзятымі з Заключэння, дзе аўтар, між іншага, піша: "Нескароннасць і гордае свабодалюбства Беларусаў у найцяжэйшых войнах сваімі карэйнямі заходзіць у глыбіні гісторыі, у тых пласты, зь якіх мы чэрпаем сілу, веру, надзею і прагу жыцця. Веру ў будучыню мы знаходзім у гісторыі свайго мінулага і ў рэальнасці сённяшніх вірлівых падзеяў, зънітаваных жыццём у адно непарыўнае цэлае".

Прыгожыя, глыбокія слова, якія і мы тут на чужыне ніколі не павінны забываць...

B. Сенкевіч

ПАГЛЫБЛЯЕЦЩА АЛІМПІЙСКІ КРЫЗЫС

Даўно ўжо ясна было, што Масква плянуе Алімпійскія Гульні 1980 году як грандыёзны прапагандавы паказ. Таксама ясным было, што каб атрымаць адпаведна пажаданы эфект гэтага на целым съвеце, Масква мае абмежаваць удзел замежных масавых сродкаў камунікацыі, паколькі магчыма трывалы дружыны ўдзельнікаў пад кантролем, а цяпер, як выявілася, навет загадаваць прысутнай аўдыторыяй у Маскве.

Саветы цяпер сур'ёзна заняліся апошнім праектам. Масква плянуе ўстанавіць нацыянальныя квоты ўдзельнікаў, якім дазволена будзе прыехаць у Расею на Алімпійскія Гульні. Паколькі можна ўстанавіць, такое нешта здарыцца першы раз у гісторыі Алімпійшчыны.

Згодна артыкулу Дэйвіда К. Вілса, зъмешчанага 18-га каstryчніка ў *"Christian Science Monitor"*, будзе ўпушчана ўсяго 300 тысяч турыстаў. Паказальна, што з гэтага ліку адно сто тысяч прыедзе з Захаду. Звыш дзяўвесці тысяч будзе з камуністычных краінаў і Трэцяга Сvetу.

Гэта адно пачатак. Квота абмяжоўвае Злучаныя Штаты да дзесяцёх тысяч, а 50 тысяч будзе ўпушчана з цэлай Заходнай Еўропы.

Саветы выясняюць, што ўладжаныні ў Маскве ў іншых расейскіх алімпійскіх гарадох ня здольныя спраўіцца з большым лікам. У гэтым ёсьць пэўная доза прафы. Але недахоп уладжаныні першое клясы ня ёсьць асноўнай прычынай савецкіх квотаў.

Асноўнай прычынай ёсьць мэта паказу. Загадчыкі маскоўскіх гульняў хочуць, каб некамуністычны съвет у вачох съвету паказаўся як абложаная, абкружаная меншасць.

На пачатак, Захад будзе перавышаны лікам удвая турыстамі з камуністычнага Трэцяга Сvetu. Дзівие трэція, г.зн. большыня будзе грунтоўна выкарыстана на сцэне. Апошняя адна трэцяя падлягае некатораму выкарыстанню ў падбору. Навочны паказ праз электронныя сродкі будзе мець вялікі эфект: малая аўдыторыя Амерыканцаў і Захадніх Еўрапейцаў будзе адно каплія на моры камуністаў і Трэцяга Сvetu.

Зъвяртаючыся ў съвет рэальны, Злучаныя Штаты зъяўляюцца *другой* супэр-сілай. На экране галоўнай супэрсілай будзе Савецкі Саюз. Загадчыкі відовішча пастараліся, каб Злучаныя Штаты на вока зраўняліся, прыкладна, з Бэльгіяй.

Іншая прычына устанаўлення квотаў: савецкі апарат кантролі ня справіцца. Таму найлепш асвоеная турысты з камуністычнага Трэцяга Сvetu. Прысутнасць людзей з вольнага съвету будзе абмежаваная.

National Review, 24.11.78

ФОНД "З В А Ж А Й"

Д-р В. Тумаш - 11.26, А. Слонімскі - 11.81, М. Нікан - 26.00, К. Акула (з продажы) - 7.00, С. Гутырычык (з продажы) - 18.50, А. Качан (з продажы) - 27.00, д-р Л. Трушэвіч - 25.00, В. Сенкевіч - 24.00, Я. Каваленка (з продажы) - 17.50

Разам - 168.07. Вялікае дзяякую!